

„Ha én főnök lennék, bizonyos szint fölött nem süllyednék bizonyos szint alá.”
Esterházy Péter: Termelési-regény

Alkalmazott pszichológia az intézményes nevelésben

- 3. A pedagógus személyisége, általános és speciális képességei.**
Nevelői attitűdök. Nevelési stílusok és hatásuk a személyiségfejlődésre.
Hatalom és tekintély problémái.

Dr. József István

A pedagógus személyisége, általános és speciális képességei

- A nevelés fő személye (tárgya): a gyermek vagy diák
- A nevelés kulcsszemélye: a felnőtt
  - otthon: szülő
  - óvoda, iskola: pedagógus

A pedagógusok megítélése:

- szakmai képzettség
- személyi adottságok
- belső motiváltság
- társadalmi helyzet

Ezek a dimenziók szoros kölcsönhatásban vannak.

- **Szakmai képzettség**

Magas elvárások a pedagógussal szemben, sok „vetélytársa” van.

- **Személyi adottságok**

Pszichikus egészség, kiegyensúlyozott hangulati és kedélyvilág, idegrendszer tűrőképessége. Ezek részben függvényei a ped. társadalmi helyzetének, hogyan éli meg helyzetét, saját szerepét.

- **Motiváltság**

Spontán, rokonszenvező érdeklődés a gy. iránt, saját képességek kipróbálásának igénye, büszkeség az elért eredményekre stb...

Erősen befolyásol: előzetes külső tapasztalatok (saját gyermekkor, pedagógus élmények, érdeklődés a tárgy vagy annak tovább adása iránt, kapcsolat a kisebbekkel)

Pályaválasztás: vagy a gyermekek vagy a szaktárgy miatt.

- **Társadalmi helyzet**

A társadalmi helyzet és a nevelés eredménye szorosan összefügg. (társadalmi megbecsülés, mentális egészség)

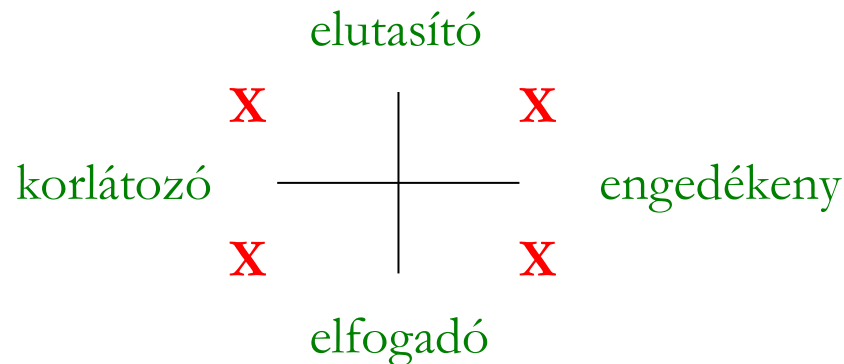

A pedagógus személyisége, nevelői attitűdök

- **Ranschburg Jenő**

Két tengely mentén vizsgálta a pedagógus és diák kapcsolatot.

- 1.) A pedagógus érzelmi viszonyulása
elfogadó (meleg) – elutasító (hideg)
- 2.) Milyen mértékben ad önállóságot
korlátozó – engedékeny

- **Ungárné Komoly Judit**

Konfliktusos nevelési helyzetek megoldásai – **KNHM**

- 1.) **agresszív megoldás** - lerohanja, „elsöpri” a gyereket.
- 2.) **restriktív (korlátozó)** - nem ajtóstul rohan a házba, hanem finomabb módszerrel hagyja figyelmen kívül a gyerek szempontjait – megköti, szabályozza őt.
- 3.) **inerciás magatartás** - tehetetlenség – a pedagógus nem tud mit kezdeni a szituációval.
- 4.) **indiferens magatartás** - hideg, gúnyos, lekezelő magatartás, érzékelteti a pedagógus, hogy terhére van a gyerek
- 5.) **kooperatív magatartás** - közösen próbálják megoldani a konfliktusokat.

- **C. Rogers**

3 alapszempon:

1.) **Kongruencia elve**

következetesség, természetesség (kommunikáció – metakommunikáció)

2.) **Pozitív, elfogadó attitűd, feltétel nélküli elfogadás**

akkor is, ha a gyerek nem úgy viselkedik, ahogy a pedagógus szeretné.

3.) **Empatikus magatartás**

a gyerek szemüvegén keresztül is tudnia kell látni a helyzeteket

Kritikák: - a terápiás tapasztalatok és az iskola nem ugyanaz

- eredményes pedagógiai munka legfőbb biztosítója a jó tanár-diák kapcsolat (többi tényező?)

- a pedagógus félreáll, amivel az irányító, vezető szerepét kérdőjelezi meg

Nevelési stílusok és hatásuk a gyermek személyiségfejlődésére

A pedagógus hatása **MINDIG** valamilyen kommunikációs térben zajlik.

Hatékony pedagógus - gyerek kommunikáció alapelvei:

- Kongruencia** - a verbális és nem verbális kommunikáció **összhangja**
- **természetes magatartás** (ellenkező esetben nincs érdemi kapcsolat)
  - **változatosság, dinamizmus, színesség** (széles eszköztár)
  - **határozottság** (gy. ne érezze a bizonytalanságot)
  - **teret** kell engedni a gy. verbális és nem verbális kommunikációs mozzanatainak, kezdeményezéseinek (keresni, biztatni kell)
  - **szabályozni** kell a ped. a saját kommunikációját (az előző szerint)
  - gy. iránti **figyelem kifejezése** (felé fordulás, szemkontaktus, stb...)
  - **visszajelzések küldése** (szabályozza a folyamatot, fenntartja a figyelmet – apró bólintások, mosoly, stb...)

A pedagógusok kommunikációját a pedagógus nevelési stílusában lehet igazán tetten érni.

Flanders – tantermi szituációk vizsgálata

10 mozzanat megfigyelése az órán (7 a pedagógusra, 2 a gyerekre 1 közös):

- 1.) A pedagógus fogadja-e gyerek kommunikációját, ráhangolt-e, vagy kitér előle?
- 2.) Dicsér-e a pedagógus?
- 3.) Mennyit kérdez a pedagógus?
- 4.) Épít-e a pedagógus a gyerek kezdeményezéseire?
5. Mennyi a közlés az órán a pedagógus részéről?
- 6.) Hányszor utasít a pedagógus?
- 7.) Mennyit bírál, és mennyit büntet a pedagógus?
- 8.) Mennyit kérdez a gyerek?
- 9.) Kezdeményez-e a gyerek?
- 10.) Mennyi zavar, csend áll be a pedagógus-gyerek kommunikációban?

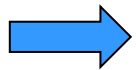

Fő nevelési stílusok:

- 1.) **direkt - dominatív**
- 2.) **indirekt - integratív**

1.) **direkt - dominatív**

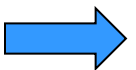
- utasítás – közlés – bírálat dominál
- pedagógus közvetlenül igyekszik irányítani, saját hatalmi pozíciójából kiindulva
- nincs érdemi kapcsolat a pedagógus és a gyerek között.

visszahúzódó gyerek
kevés kérdés, kevés kezdeményezés

2.) **indirekt – integratív**

- fogadja a gyerek kommunikációját
- sokat dicsér
- sokat kérdez
- épít a gyerek kezdeményezéseire
- együttműködik a gyerekekkel

partneri viszony
nincs fal a pedagógus és a gyerek között

Correll - finomabb rendszert dolgozott ki:

1   2   3   4   5

dominatív

integratív

ezen a skálán belül differenciált, 5 alapvető stílust különített el.

1.) **dominatív, látható konfliktusokkal**

állandó háború a pedagógus és a gyerek között

2.) **dominatív, látható konfliktusok nélkül**

a pedagógus elmegy a gyerek mellett, nem reagál azokra a dolgokra, amelyekre kellene

3.) **dominatív magatartás, de törekvés az integrációra**

elismeri a gyerek teljesítményét és azt, hogy együtt kellene dolgozni, de a valóságban nem enged teret a gyerek kezdeményezéseinek

4.) **integratív, de hatékony együttműködés nélkül**

tudja mit kellene tennie, de szegényes az eszköztára ahhoz, hogy ezt meg tudja valósítani

5.) **integratív, hatékony együttműködéssel**

ez volna az optimális

Correl – később rájön, hogy még mindig merev a rendszer, mert a pedagógus viselkedésében mindkét elem előfordul. Az arány a fontos.

dominatív : integratív

1 : 2

A nem megfelelő arány káros következményei:

- elmegy a gyerek kedve a tanulástól
- megutálja magát, az iskolát, a közeget
- nő a gyerek agresszivitása
- érzelmi labilitás, érzelmi zavarok keletkeznek

Klasszikus vezetési stílusok

Lewin, Lippit és White – három léggör kísérlet (1975)

(eltérő szociális normák és konformitás – Sprinthall, USA 1987)

1.) Autokratikus vezetés

- minden fontos kérdésben a vezető intézkedik
- a kivitelezést, a tevékenység egyes lépéseit a vezető diktálja egyenként, az ezután következő lépések mindig bizonytalanok
- a vezető rendszerint kijelöli minden csoporttag munkafeladatát és munkatársait
- a vezető viselkedése inkább barátságos, vagy személytelen, mintsem nyíltan ellenséges
- a tagok dicséretében és bírálatában „személyes” vagy szubjektív, de az aktív csoporttevékenységben csak akkor vesz részt, ha valamit megmutat

Parancsuralmi vezetésnek is hívják.

Eleinte hatékony, de magas a fluktuáció.

2.) Demokratikus vezetés

- fontos kérdésekben a csoport **vita** után dönt, ezt a vezető bátorítja és segíti
- Az első megbeszélési szakaszban **kialakítják** a tevékenység perspektíváját, a célkitűzéshez vezető út főbb szakaszait vázlatosan **meghatározzák**
- a csoport tagjai **szabadon választhatják** meg, hogy kivel dolgoznak, a feladatok felosztásáról a csoport dönt
- a **vezető** dicséretben és bírálatban „objektív” vagy „reális”, igyekszik szabályos **csoporttagként** beilleszkedni a csoportba

Hatékony, de rendkívül időigényes.

3.) Laissez faire (magára hagyó) vezetés

- a csoportos vagy egyéni döntés teljes szabadsága a vezető részvétele nélkül
- a vezető ellátja a csoportot feladattal, esetleg kérdésre válaszol, de megbeszélésben, vitában soha nem vesz részt
- a vezető teljesen kimarad a feladat végrehajtásból
- a vezető igen ritkán és csak külön kérésre szól hozzá a csoporttevékenységhez, nem próbál részt venni, illetve nem próbálja befolyásolni a csoporttörténeteket

Anderson(1991) – tanárközpontú – diákközpontú stílus

Tanárközpontú - személytelen, büntet, maga dönt a csoporttal kapcsolatban, ő beszél a legtöbbet

Diákközpontú - minden területen megosztja a döntést a csoporttagokkal, alig beszél többet egy átlagos résztvevőnél

A hatékony pedagógus

Mit vár el a társadalom a pedagógustól?

- 1.) felügyeljen a gyerek testi épségére
- 2.) oktasson és neveljen
- 3.) korrigálja a családi szocializáció hiányosságait

**minden az intézmény
feladata**

**minden a család
feladata**

Smith(1975): az a hatékony pedagógus, aki képes a csoportot és az egyént is irányítani, és az oktatási/nevelési körülményeket megszervezni.

A pedagógus jelenlétére különösen szükség van: célok meghatározásánál, energiák irányításánál, értékek vizsgálatánál, feladat kitűzésénél, motiváció fenntartásánál.

A hatékony tanítás elemei

Tanári viselkedési elemek:

- 1.) Pozitív megerősítés használata
- 2.) Megfelelő kérdezés - célzás és visszajelentés (a válasz egy részét felhasználva kérdez)
- 3.) Kooperatív tanulás – kiscsoportos technikák
- 4.) Az osztály klímája
- 5.) A tanulásra fordított idő az órán – fegyelmezés, átmenetek
- 6.) Magasabb rendű kérdések – analízis a tanuló részéről, indoklásos válasz, ne a tanár szavait utánozza
alacsony: Mikor fedezte fel Kolombusz Amerikát?
magasabb: Miért tudta Kolombusz egy idegen ország királyságát meggyőzni, hogy támogassa utazását?
- 7.) A tananyag szervezésének segítése – deduktív megközelítés – mi a lényeges pont és koncepció - nyomravezetés

A jó tanár jellemzői

Strom, Bernard (1982) – Amerikai Oktatási Tanács – teszteken és kérdőíveken alapuló személyiségprofilja.

- 1.) pályaválasztásának előzményei: jó diák, gyerekkori elhatározás, rokoni kör, jó tanulmányi eredmény
- 2.) pályamotiváció: gyerekszeretet és gyerek fejlődése iránti érdeklődés
- 3.) jellemzése más tanárokról:
  - szereti: barátságos, engedékeny, határozott, méltányos
  - nem szereti: arrogáns, intoleráns, gúnyos, részrehajló
- 4.) önjellemzése: elfogadó, nagylelkű másokkal, másik jó oldalait látja, elégedett a foglalkozásával és a fizetésével, nem pályaelhagyó
- 5.) iskolán kívüli élete: vallás, baráti kapcsolatok, kiscsoport, házas, olvasott
- 6.) átlagos felnőtthez képest: érzelmileg stabilabb, barátságosabb, együttműködőbb, mérsékeltebb, toleránsabb, társas tevékenységek

Smith (1975): a jó tanár jellemzői

- felelősségteljes
- szereti az embereket
- szervezett
- jól kommunikál
- világossá tudja tenni a tárgyat
- elfogadható mennyiségű munkát kíván meg a tanulótól

Az eltömegesedés

Le Bon (1977): a tömegben lévő egyén fő jellemvonásai, a **tudatos személyiség megszűnése, a tudattalan személyiség előtérbe kerülése.**

Az érzelmek és gondolatok lelki infekció és szuggesztió útján ugyanazon irányúak, és a szuggerált gondolatok tetté alakulnak.

Freud (1977): a tömegben az **egyén affektivitása nő, intellektuális teljesítménye csökken.** Azzal, hogy idomul a többiekhez, **ösztöngátlásai feloldódnak.**

Festinger, Pepitone, Newcomb (1973): deindividualizáció jelensége (egyéniségvesztés, csoportban való anonim feloldódás)

- a tagok **nem figyelnek** a másik csoporttagra
- ez **gyengíti a belső gátlásokat**, a gátlásmentes viselkedés kellemes

Vonzó a tagok számára. Ha a csoport csak ezt képes nyújtani, a csoport nem stabil.

Wiess (1974): Az iskolai osztály, mint tömeg

- az érzelmek előtérbe kerülnek, az intellektus szerepe és a gátlások csökkennek
- a **struktúra** (rangsor és szerepek) és a **normatív rend felbomlik**
- a tagok anonimek, az **egyéni felelősség redukálódik**

A gyerekek vonzódnak a tömeghez, mert szuggerálhatók, érzékenyek az érzelmi ragályra, nagy az utánzási hajlamuk.

Carpenter-effektus: mások tevékenységét, cselekedeteit, velük együtt hajtja végre.

Az osztály tömeggé válása létrejöhet:

- **indulati állapotok** (felháborodás – jókedv kitörés) és a
- **struktúra szétesése** miatt

A tömeggé válás meggátolása

A pedagógus legfontosabb feladata a megelőzés!

- Meg kell akadályozni, hogy elkezdődjön az indulatok és érzelmek kezelhetetlen előtérbe kerülése
- Folyamatosan figyelni kell a potenciális kirobbantókat, hogy időben lehessen beavatkozni – pedagógus irányító, szervező funkciója elsődleges!
- Nem szabad hagyni, hogy a gyerek mozgási és érzelmi szükségletei felhalmozódjanak
- A rendbontókat nevének kell nevezni, apellálni kell az egyéni felelősségre – (csoport hatás)
- Lárma ellen zaj, vagy egyéb eszköz – meg kell tanítani a jelentését - kioltódás
- A struktúra szétesését is meg kell előzni – legyen mindenkinek saját élettere, fontos az időbeosztás megtervezése, tanulókkal való közlése
- Mindenki tudja, mikor, hol és mit kell csinálnia – nem szabad üresjáratokat hagyni – a keretek, a tagolás az eltömegesedés ellen hatnak

Fegyelem fegyelmezés nélkül

A fegyelem fogalma (Pedagógiai Lexikon):

A fegyelem „hagyományos értelemben az engedelmeskedés, az utasítás- és normakövetés szinonimája. Az egyéntől önmaga valamely előírásnak való alárendelődését követeli meg”.

A fogalomhasználat zavaros, fogalmi tisztázatlanságok fordulnak elő.

A pedagógiai munkában a fegyelem eszköz és cél egyben.

Fegyelmezett/fegyelmezetlen viselkedés kialakulása:

- 1.) az óvodai/iskolai közeg hatásai
- 2.) a pedagógus személyiségéből, készségeiből, a foglalkozás vezetés sajátosságaiból fakadó hatások
- 3.) a gyerek egyéni jellemzői, körülményei

Beavatkozások lehetséges színtere:

- 1.) óvoda/iskola szintű – a fegyelmezéssel kapcsolatos elvárások, alapszabályok
- 2.) csoport/osztálytermi szintű – a pedagógus hat a csoportra/osztályra
- 3.) egyéni szintű – az egyes gyerek viselkedése áll a fókuszban

Mindhárom típuson belül megkülönböztetünk **preventív** (proaktív) és **reaktív** jellegű eljárásokat.

- Preventív**
- 1.) egyértelmű, közösen létrehozott szabályok, a megfelelő viselkedés elsajátítását segítő programok
  - 2.) pedagógus - gyerek kommunikációs helyzet, órászervezés, szabályok alkotása, megerősítése, ellenőrzés, pozitív visszajelzés a szabályok betartásáról, csoport együttműködés erősítése
  - 3.) motiválás, kedvező viselkedés tisztázása dicsérettel, egyéni segítségnyújtás

- Reaktív** 1.) egységes fegyelmezési eljárások, következetesen érvényesített szabályok, tanácsadás, szülőkkel/közösségekkel együtt kivitelezett intervenció
- 2.) csoport/osztály-megbeszélések, figyelmeztetés, büntetés, logikus következmények
- 3.) tanácsadás, terápia, figyelmeztetés, büntetés, logikus következmények

A pedagógus fegyelmezési elemei:

- 1.) A tekintély
- 2.) Az elvárások megfogalmazása. A szabályalkotás szabályai
- 3.) Az órai munka hatékony szervezése
- 4.) A nemkívánatos viselkedés megelőzése motiváló visszajelzésekkel

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

www.jozsefistvan.hu

Dr. József István PhD okl. szakpszichológus